

I denne søde juletid ... bliver vi stressede, trætte og sure, men ... Var julen bedre i gamle dage?

MANGE SYNES AT julen er en travl tid og tænker med længsel tilbage til dengang da julen var ensbetydende med sne, konfekt og tid til samvær med familien. For sådan var det jo en gang ... Eller var det? Ikke nødvendigvis. I det følgende ser vi på juleprogrammet for en familie på en gård i året 1701, bare for lige at sammenligne.

Gården ejes af Christian som er gift med Maren, og de har 6 børn, 3 drenge og tre piger, 22 køer, 9 svin, 2 får og en flok gæs. På landet begyndte julen allerede i november, som traditionelt var slagtemåned. Kvinderne udførte det meste af slagtearbejdet, og mændene huggede brænde, rensede sulekar, hentede vand og holdt ilden ved lige. Man begyndte ved 4-tiden om morgenen hvor karlene greb fat i et svin, lagde det på ryggen på en stige, bandt dets ben fast og vippede stigen så dyret havde hovedet nedad. Derpå stak Christian hul på svinets halspulsåre, og mens dyret bogstavelig talt hylede som en stukken gris, opsamlede Maren blodet i en spand. Blodet blev rørt sammen med rugmel eller byggryn og krydderier og lavet til blodpølse. Derpå blev indmaden taget ud, hovedet blev kogt og brugt til sylte, fedtet blev smeltet af og kødstykker blev saltet eller hakket, blandet med mel og krydderier og fyldt i de rensede tarme. Havde man slagtet får, skulle der også fremstilles tællelys af fårenes fedt. Når slagtingen var overstået, ordnede Maren og pigerne storvasken. Alt linned skulle vaskes, og det gav arbejde til et par uger.

Christian og karlene slæbte korn og brænde mens Maren og pigerne æltede dej. Først bagte man rugbrød; gerne så meget at der også var til almisser, og derpå sigtebrød og hvedebrød.

De seks børn gik til hånde med at holde ilden ved lige, ælte dej, forme brød osv. Til sidst bagte Maren julekagen; et stort brød af sigtemel fremstillet af høstens sidste korn. Dette korn blev opbevaret for sig selv og brugt til et særlig godt og lækkert brød. Julekagen blev ofte formet som en gris og spist d. 25. december. De sidste bidder af julekagen blev gemt, tørret, knust og blandet i den såsæd som Christian anvendte ved forårssåningen. Når bagningen var overstået, skulle den årlige rengøring klareres. Loftsbjælkerne skulle støves af, huset fejdes, ovn og skorsten gøres rene, alkoverne luftes, sengehalmen udskiftes, sengeomhæng vaskes, dyner bankes og luftes, og alle trægulve skrubbes. Derudover skulle husgeråd repareres, og var der ting som skulle kasseres, skulle karlene snitte nye grydeskeer og træbestik. Det tog ofte 2 - 3 uger.

Lillejuleaften var fadeburet fyldt, øllet var brygget, tøjet var relativt rent, og man var klar til 'julehelgen'; perioden fra d. 24. ved solnedgang og 12 døgn frem. Her måtte kun det mest nødvendige arbejde udføres, så der var en vis lettelse oven på de seneste to måneders slid som, udover slagting, bagning, brændehugning og rengøring, også bød på daglig malkning, udmugning og madlavning. Lillejuleaften skurede man borde, fejede, klargjorde foder til dyrene, rensede malkespande osv. Til sidst gemte Maren alle skærende og stikkende redskaber væk så 'de underjordiske' ikke kunne få fat på dem, rokken og tenen blev båret på loftet, og grøden blev kogt. Man satte ikke grød frem til nissen, for dengang var nissen et helårsfænomen som ikke specielt havde med julen at gøre. Christian og karlene gjorde alle redskaber rene og satte dem i loen så 'Jerusa-

lems skomager' ikke skulle sætte sig på dem. Satte han sig nemlig fx på ploven, ville der i det kommende år ikke vokse andet end ukrudt i dens spor. Til sidst bandt man halmkors som blev hængt op på porte, døre og i stuer for at afværge det onde. Man havde hverken juletræ, adventskrans eller julepynt; heller ikke julekalender eller kalenderlys.

Juleaftensdag bagte Maren og tjenestepigerne æbleskiver og dækkede julebordet. Bordet skulle stå dækket i julehelgen, fordi enten Jesus eller forfædrenes ånder skulle kunne sidde med ved bordet hvis de kom på besøg. Æbleskiverne blev brugt som gaver til børn, tjenestefolk og tiggere; skikken med egentlige julegaver var endnu ikke kendt. Derpå gjorde man julelejet klar. Julenat skulle hele husstanden nemlig sove sammen i halmen på stuegulvet, efter sigende for at mindes Jesu leje i en krybbe, men sandsynligvis snarere for at karle og piger kunne sove temmelig tæt på hinanden. Skikken uddøde i løbet af 1700-tallet, ikke mindst fordi mange præster rasede mod det store antal uægte børn der traditionelt dukkede op i september. Endelig blev der tændt op i badstuen. Husfaderen og karlene badede først, og herefter sad de i dampen fra det kogende vand mens pigerne, børnene og de gamle badede. Så klædte man sig i rent tøj og var nu klar til spisning. Inden måltidet gav alle hinanden hånd, ønskede glædelig fest og takkede for det forgangne år. Julemåltidet var grød og pølse, serveret i fade som alle spiste af. Man havde egen kniv og ske, men alle spiste grød fra samme fad og drak juleøl af den samme kande.

Juledag stod man som vanligt op ved 5-tiden, for der skulle malkes, fodres og samles æg, men resten af dagen var efter omstændighederne afslappet. Om aftenen samledes piger og karle til julestue i gårdens folkestue. Man havde (igen) spist grød til aften og suppleret godt

med juleøl, og så legede man fx 'Julepræst'. En af karlene blev klædt i kappe og krave, og herefter viede han karle og piger mens han holdt tale, og hver gang han sagde noget særlig sjovt eller provokerende, belønnedes han med en solid tår juleøl. Når han var så beruset at han ikke længere kunne tale rent, gik embedet videre til den næste. Julelegene kunne også være sange der omtalte forskellige klædningsstykker, og hver gang et stykke tøj blev nævnt, skulle man tage det af. Formålet var naturligvis at få klædt så mange som muligt af. Man var ikke udpræget snerpet, og et vigtigt formål med julestuen var at etablere varige forbindelser mellem gårdenes mandlige og kvindelige tyende. Julelegene blev hyppigt forbudt, men det afskaffede ikke skikken, og mange steder fortsatte den langt op i 1800-tallet.

Skulle man tro at resten af julehelgen gik med downeri, skal man tro om. Christian, Maren, børn og tyende stod op senest ved 5-tiden hver dag, for dyrene skulle stadig malkes og fodres, der skulle muges ud, hentes vand til både stalde og madlavning, hugges brænde, tilberedes mad, og var man uheldig, skulle man også skovle sne for at kunne komme i stalden, i kirke eller til møllen. Der var med andre ord rigeligt at lave fra tidlig morgen til sen aften, så hvis man mener at julen var mere idyllisk, rolig og afslappet i det gode, gamle dage, tager man nok fejl.

Ruben Fønso

Julequiz!

I ANLEDNING AF at julen står for døren, er her en lille julequiz. Der er ingen præmier, men du kan altid udfordre familie og venner til en lille dyst på viden om julen. Se svarene nederst på siden. God fornøjelse!

1. Hvad hedder de fire mest kendte ærkeengle?
2. Hvad fejrede vikingerne når de 'drak jul'?
3. Hvem var den første, Maria besøgte efter bebudelsen?
4. I hvilket land opfandt man det flettede julehjerter?
5. Hvilket arbejde havde de personer som englene sang for julenat?
6. Hvor mange søndage er der i advent?
7. Hvad betyder ordet 'engel' egentlig?
8. Hvorfra stammer linjen 'Jeg glæder mig i denne tid ...'?
9. Hvad hed jonfru Marias forældre?
10. Den første adventskrans i Danmark kom op at hænge i Åbenrå Kirke. Men hvornår?
11. Hvor bor julemanden? Finland, Grønland eller Alaska?
12. Hvilke gaver bragte De hellige 3 Konger med?
13. Hvad er Lametta? En italiensk juleuret, tynde metaltråde til julepynt eller navnet på en julenisse?
14. Hvor er julegløgg'en opfundet?
15. Hvor blev Jesus lagt, da han var blevet født?
16. Julemærket blev opfundet i 1904, men hvor?
17. Hvad ledte de tre vise mænd på vej?
18. Hvad er julemandens rigtige navn? Santa Klaus, Sankt Knud eller Sankt Nikolaus?

Henriette Gosvig Knudsen

1: Mikael, Gabriel, Uriel og Rafael. 2: Solhverv. 3: Johannes Døberens mor, Elisabeth. 4: Danmark. 5: Hyrden. 6: Fire. 7: Søndebud. 8: 'Peters jul'. 9: Anna og Joakim. 10: 1915. 11: Grønland. 12: Guld, sølv og juletræ. 13: Tynde metaltråde til julepynt. 14: Sverige. 15: En krybbe. 16: Danmark. 17: En sjerne. 18: Sankt Nikolaus.

Er vores jul andet og mere end en kristen fest?

Gammel overtro i nye klæder

ANGSTEN FOR, AT juleaften skal ende i kaos, gør, at min familie og jeg følger 'Peters Jul' slavisk. Vi råber '- med risengrød begynder vi, husk på der er en mandel i ...' og fortsætter, '- i gåsens ryg et flag skal stå, og den har små manchetter på ...' Julens hedenske side er trængt helt ind i præstefamilien!

I gamle dage satte man knive i dørkarmen for at holde drillende nisser ude. Jeg ser til min egen overraskelse, at der på min ønskeseddel står 'Garant Plus fra Ruko'; et af verdens mest sikre mekaniske låsesystemer, der er borebeskyttet og ikke kan dirkes op! Der sker fem gange så mange indbrud juleaften som på nogen anden aften. Men tyvene har også gode arbejdsbetingelser. De fleste er væk hjemmefra, og det bliver tidligt mørkt. Men det kan hjælpe at lade lyset brænde.

Julen er lysenes fest

I kampen mod det onde kom det kristne budskab med én lysende stjerne og Jesu fød-

sel for at skabe lys og fred i mørket. Men det er ikke helt nok. Så for at beskytte os tænder vi lys. Og vi gør det som aldrig før. Gennemsnitsfamilien hænger 20 meter lyskæde op med 120 lys, og dermed bruger familien Danmark 56 millioner kilowatttimer.

Talende dyr

Julen er den tid, hvor vi skal være gode ved hinanden og dyrene. Derfor hænger vi mad ud til fuglene og giver Balter et ben at gnave i. Og vi går op i det. Hver jul bliver der brugt mellem 400 - 600 kr. på gaver og mad til kæledyr juleaften. Det hænger måske sammen med, at man den 25. december kan høre dyrene tale, hvis de er utilfredse med den behandling, de er udsat for.

I dag bliver julemiddagen ofte hastet igennem, fordi børnene hopper utålmodigt rundt på stolene. I gamle dage var der ikke så mange gaver, der skulle uddeles, så man kunne roligt tage sig tid til maden. Samtidig var det en udbredt forestilling, at den, som først holdt op med at spise, ville dø inden året var omme. Måske er der stadig levn af denne overtro. I alt fald melder Falck hver jul om, at mange danskere er blevet kørt på skadestuen, fordi de har forspist sig i den fede julemad.

Jacob Ørsted